

Yerel Halkın Kırsal Turizm Gelişimine Katılma İsteğini Etkileyen Unsurlar: Kastamonu Örneği

Bengi ERTUNA^{1*}

Sibel GÜNEY²

Özlem GÜVEN³

Nilay AYDEMİR⁴

¹ Bogaziçi Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, İSTANBUL

² Bogaziçi Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, İSTANBUL

³ Bogaziçi Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, İSTANBUL

⁴ Bogaziçi Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, İSTANBUL

*Sorumlu Yazar

bengie@boun.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı, yerel halkın kırsal turizm ile ilgili tutumunu ve kırsal turizme katılma isteğini etkileyen unsurları ortaya koymaktır. Daha önce yapılan çalışmalar, tüm paydaşların, özellikle yerel halkın katılımının kırsal turizmin kırsal yörelerin sosyo-ekonomik problemlerinin çözümüne katkıda bulunabilmesi için gerekli olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada da hem yerel halkın kırsal turizm gelişimine ilişkin tutum ve eğilimleri ölçülmekte hem de bunları etkileyen unsurlar incelenmektedir. Kırsal turizm potansiyeli büyük ancak henüz kırsal turizm faaliyetinin gelişmediği yörelerden biri olduğundan veriler Kastamonu'dan toplanmıştır. Nisan 2011'de yüzyüze görüşme ve anket yöntemleri kullanılarak dört köyden 60 kişi ile görüşülmüştür. Tutum ve katılım eğilimlerinin ölçülmesi amacı ile, kırsal turizm algı skorları ve turizm katılım skorları oluşturulmuştur. Bulgular, yerel halkın genel olarak kırsal turizmin gelişiminin ekonomik sosyal ve çevresel açıdan olumlu sonuçlar yaratacağı görüşünde olduğunu ve katılmak istediğini göstermektedir. Ancak, halk nasıl katılacağını bilememekte, ve turizmin gelişmesi için yönlendirme ve öncü gerektiğini düşünmektedir. Kişilerin yaşadığı köyün kent ile ekonomik ve sosyal bütünleşme seviyesinin, kişinin ekonomik fayda beklentisinin, karar ama yetisinin ve bazı kişisel özelliklerinin kırsal turizm ile ilgili algıları ve katılma eğilimini şekillendirdiği görülmektedir. Bulgular, kırsal turizmin kırsal kalkınmaya katkısı artırabilecek şekilde planlanması ve yürütülmesi açısından önemli sonuçlar içermektedir.

Anahtar kelimeler: Bütünleşmiş kırsal turizm; yerel paydaşlar; yerel halk tutumu; Kastamonu

Factors Influencing Residents' Willingness to Participate in Rural Tourism Development: The Case of Kastamonu

Abstract

The aim of this study is to identify the factors influencing the attitudes of local residents about rural tourism and their willingness to participate in rural tourism activity. Previous studies indicate that the involvement of all local stakeholders, especially local residents, is necessary for rural tourism development to provide solutions to the problems of the rural regions. In this study, both the attitudes and willingness of local residents are measured and the factors that influence their attitudes and willingness are investigated. Data is collected from Kastamonu, as an area with great rural tourism potential but little rural tourism activity yet. Interviews are conducted with 60 residents in April 2011, using in-depth interviews and structured questionnaires methods. Rural tourism perception index and participation index are developed with the purpose of measuring the resident attitudes and their willingness to participate. Findings indicate that residents' attitudes about the economic, social and environmental impacts of rural tourism are in general favorable and that they want to participate in rural tourism activity. However, they do not seem to know how to participate and state their need for guidance and leadership. The level of economic and social integration of their village with the city, personal benefits from rural tourism, decision making power and a number of resident characteristics are found to influence the resident attitudes and their willingness to participate in rural tourism. The findings offer insight into the planning and management of rural tourism development in a way to support the rural development.

Keywords: Integrated rural tourism; local stakeholders; resident attitudes; Kastamonu

GİRİŞ

Yaşanan hızlı sanayileşme, tarım teknolojisindeki değişim ve küreselleşme sonucunda tarım ve ormancılık gibi geleneksel kırsal sektörlerden elde edilen gelirlerin azalması, kırsal alanda ekonomik çeşitlendirme ihtiyacına ve alternatif ekonomik gelir arayışlarına neden olmuştur [2,11]. Geleneksel kırsal tarım ekonomisinin daralmasının ardından, turizm alternatif ekonomik gelir kaynaklarından biri olarak

değerlendirilmeye başlanmış ve kırsal kesimin sosyo-ekonomik problemlerine bir çözüm olarak gündeme gelmiştir [1, 11]. Kırsal ekonomiye ve kalkınmaya yapabileceği katkı nedeni ile, hem devlet hem de sivil toplum kuruluşları kırsal turizme giderek artan bir şekilde ilgi göstermektedir [7, 10]. Öte yandan, artan şehirleşmenin yarattığı baskılar sonucu kırsal hayata duyulan özlem, büyüyen organik yiyecek pazarı ve geleneksel kırsal hayatı koruma isteği gibi faktörler de

kırsal turizm talebinin oluşmasına neden olmuştur. Sonuçta, değişik ülkelerde değişik yapılar sergilemekle birlikte, kırsal turizm birçok ülkede turizm sektörünün önemli bir parçası haline gelmiştir.

Bir kırsal kalkınma aracı olarak ele alınmasıyla birlikte, yaşanan deneyimler turizmin olumlu sonuçları ile birlikte olumsuz sonuçlarının da olabileceğini göstermiştir. Kırsal turizm sürdürülebilir turizm ile en uyumlu turizm çeşitlerinden biri olarak algılanmasına rağmen doğal, kültürel ve sosyal kaynakların kullanımı, yaratılan kaynakların ve ekonomik gelirin paylaşımı ile birlikte yerel halkın yerinden olması gibi konularda çıkar çatışmalarına neden olabilmektedir. Bu nedenle, son yıllarda yapılan çalışmalarda kırsal turizmden elde edilecek olumlu sonuçların artırılabilmesi ve olumsuz sonuçların en aza indirilebilmesi için sürdürülebilir ve bütünlüğe sahip turizm kavramlarından yararlanılmaktadır. Bu çalışmaların bir kısmı, kırsal turizmin sürdürülebilir bir şekilde gelişebilmesine yardımcı olabilecek özellikleri ortaya koymaktadır. Tüm paydaşların, özellikle de yerel halkın kırsal turizm planlanmasına ve yürütülmesine katılımı bu özelliklerin en önemlileri arasında yer almaktadır. Kırsal turizmin yörenin sosyoekonomik problemlerine bir çözüm oluşturabilmesi yerel halkın kırsal turizm faaliyetine katılımına bağlı olduğu savunulmaktadır [6,12]. Daha önce yapılan çalışmalar, yerel halkın turizm ile ilgili tutumunun ve kırsal turizme katılma isteğinin de çeşitli unsurlardan etkilendiğini göstermektedir [9]. Dolayısı ile bu çalışmada, hem yerel halkın turizme karşı tutumu ve katılım eğilimi hem de turizm katılım eğilimini etkileyen unsurlar incelenmektedir.

Türkiye’de kırsal turizm potansiyeli yüksek olmakla birlikte modern anlamda kırsal turizm gelişimi sınırlıdır [13]. Genel olarak, turizm ürününün çeşitlenmesi gerektirğine ve turizmin kırsal kalkınma aracı olarak kullanılabilmesine ilişkin yaygın bir inanç bulunmaktadır. Çeşitli devlet kurumlarının ve bakanlığın planları arasında kırsal turizmin geliştirilmesi öncelikli hedefler arasında yer almaktadır. Ayrıca, birçok sivil toplum kuruluşu da kırsal turizmin gelişmesi konusunda çalışmakta, pilot projeler geliştirmektedirler. Bunların yanısıra, uluslararası kuruluşlar da kırsal turizm projelerine destek vermektedir. Ancak, yine de kapsamlı bir kırsal turizm stratejisi ve hareket planı mevcut değildir ve kırsal turizmin modern anlamda ve yaygın olarak gelişimi daha ilk aşamalarında. Bu nedenle, kırsal turizmin sürdürülebilir bir şekilde nasıl geliştirilebileceği konusuna odaklanan çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Yerel halkın turizme katılma eğiliminin ve bu eğilimi etkileyen unsurların incelendiği bu çalışma Kastamonu’da gerçekleştirilmiştir. Kastamonu, Türkiye Turizm Stratejisi-2023 raporunda ekoturizmin geliştirileceği öncelikli bölgeler arasında yer almaktadır. Yöre doğal güzellikler ve kültürel doku açısından önemli kaynaklara sahiptir. Bölgede iki milli park bulunmaktadır. Köylerdeki temel geçim kaynağı ormancılık ve küçük çaplı tarımdır. Gelir kaynaklarının azalması nedeni ile nüfus azalmaktadır. Kastamonu son 30 yıl içerisinde en çok göç veren iller arasındadır. Bölge, kırsal turizm açısından önemli potansiyele sahip olmasına rağmen turizm faaliyeti çok sınırlı sayıda köyde ve çok küçük çapta görülmektedir. Ekonomik canlanmayı sağlamak ve geri göçü başlatabilmek amacı ile kırsal turizmin geliştirilmesi çeşitli çevrelerce düşünülmeyle birlikte henüz kapsamlı ve geniş katılımlı bir planlama yaklaşımı görülmemektedir. Bu açıdan

bölge, kırsal turizm potansiyeli içeren ancak kırsal turizmin yaygın olarak gelişmediği diğer bölgeler ile benzer özellikler taşımaktadır. Dolayısı ile bu çalışma kırsal turizmin bir kırsal kalkınma aracı olarak ele alındığı Kastamonu’da, yerel halkın turizm algısını ve turizm faaliyetine katılım eğilimini belirlemeyi ve bu eğilimi etkileyen unsurları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bulgular, kırsal turizmin kırsal kalkınmaya katkı sağlayacak şekilde planlanması ve yürütülmesi açısından önemli sonuçlar içermektedir. Çalışmanın geri kalan kısmında sırası ile ilgili yazın, yöntem, bulgular ve sonuç bölümleri yer almaktadır.

KIRSAL TURİZMİN GELİŞMESİ VE YEREL HALKIN KATILIMI İLE İLGİLİ YAZIN

Kırsal turizm hem kamusal hem özel birçok kaynağın kullanımını ve farklı çıkarları olan birçok farklı paydaşın katılımını içermektedir. Ayrıca, kullandığı ve üzerine inşaa edildiği doğal, kültürel ve sosyal kaynaklara zarar verme ihtimali de vardır [6]. Bu nedenlerle, kırsal turizm hem karmaşık hem de hassas bir konudur. İlgili yazında, kırsal turizm gelişiminin tüm paydaşlar tarafından desteklenen ve çok boyutlu sürdürülebilirlik stratejisi içeren bir yaklaşım gerektirdiği görüşü yaygın olarak kabul görmektedir. Sürdürülebilir kırsal turizm geliştirilmesi konusundaki yazın, kırsal turizmden beklenen faydaların elde edilmesini sağlarken doğal çevre ve yerel kültür üzerine olası olumsuz etkileri en aza indirgeyen politika ve stratejiler üzerine yoğunlaşmaktadır. Çok boyutlu sürdürülebilirlik politika ve stratejilerin önemli bir boyutu yerel halkın katılımına ve yerel sistemlerin kullanımına dayanmaktadır.

Ulusal düzeyde, sürdürülebilir kırsal turizm stratejilerini incelediği çalışmada, Augustyn [3] ulusal stratejinin aşağıdaki özelliklerinin çok boyutlu sürdürülebilirlik hedefine ulaşmada etkili olduğunu belirlemiştir: Çevre koruması ile ilgili yetkili kurumların strateji belirlenmesine katılması; doğal ve kültürel mirası koruyabilecek turizm faaliyetlerinin belirlenmesi; ulusal strateji doğrultusunda yerel yönetimlerin kendi stratejilerini geliştirmeleri için desteklenmesi; turizmin arazi kullanım planlarına dahil edilmesi; tüm paydaşların ve yerel halkın kırsal turizm karar alma sürecine katılımı; etki analizlerinin yapılması; çevre ile ilgili muhasebe sistemlerinin, değerlendirme, izleme ve denetleme sistemlerinin kurulması; yerel halkların turizm danışma kurullarında yer alması ve eğitim ve farkındalık programlarının geliştirilmesi. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, yerel halkın karar sürecine katılımı ulusal kırsal turizm stratejisinin sürdürülebilirlik açısından önemli boyutlarından biridir.

Kırsal turizmin sosyal, kültürel, çevresel ve ekonomik açılardan yerel katma değere etkisini inceledikleri çalışmalarında, Cawley ve Gillmor [6] katma değeri arttırmaya katkıda bulunan özellikleri belirlemiştir. Sonuçlar, tüm paydaşlar tarafından desteklenen, bölgesel, çok boyutlu sürdürülebilirlik stratejisinin gerektiğini ortaya koymaktadır. Buna ilave olarak, kullanılan kaynakların ve kullanım şekillerinin strateji ile uyumlu olması gerektiği de vurgulanmaktadır. Ayrıca kaynak kullanımının kaynak planlaması, yönetimi ve kontrolü ile desteklenmesi gereği üzerinde durulmaktadır. Son olarak da, sürdürülebilirliği ve yerel kalkınmayı desteklemede, stratejinin yerel sistemler üzerine kurulmuş olmasının etkili olduğunu bulunmuştur. Cawley ve Gillmor’un [6] çalışması, kırsal turizmin

yerel katma değeri arttırmaya katkıda bulunan özellikleri belirlemekle birlikte, bu özelliklerin nasıl sağlanabileceği konusunda yardımcı olamamaktadır. Özellikle, geniş tabanlı bir paydaş katılımının nasıl sağlanacağı ve sürdürülebilirlik stratejisinin nasıl yerel sistemler üzerine inşa edilebileceği en önemli konular olarak ileride yapılacak çalışmalara bırakılmaktadır.

Kırsal turizmin gelişiminde başarılı örneklerin temel özelliklerinin incelendiği diğer bir çalışmada, Wilson ve diğerleri [14] yerel girişimcilerin yaygın olarak turizm gelişimine katılımının önemine dikkat çekmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, başarılı sonuçlar elde edilmesini sağlayan temel özellikler şunlardır: “bileşik turizm ürününün geliştirilmesi, yerel liderlik yapısının bulunması, yerel yönetimin katkısı ve katılımı, yerel liderler ile girişimciler ve işadamları arasında koordinasyon ve dayanışma, turizm gelişimi ve tanıtımı için teknik ve bilgi sistemleri desteği ve yaygın yerel halk desteği”. Belirledikleri bu özellikler sonucunda, yazarlar kırsal turizm gelişiminin yerel halka dayanması gerektiğini savunmakta, ancak yerel halk arasında dayanışma ve işbirliğini örgütlemenin zorluklarına dikkat çekmekte ve bu alanda çalışmalara ihtiyaç olduğunu dile getirmektedirler.

Sonuç olarak, farklı ortamlarda ve farklı boyutlarda yapılan birçok çalışmada, kırsal turizm gelişiminin başarısı açısından yerel katılım ve kontrolün, diğer bir ifade ile kırsal turizmin yerel sistemler ile bütünleşmiş olmasının önemi vurgulanmaktadır. Özellikle yerel halkın karar alma süreçlerine katılmamasının ve bölgesel düzeyde yerel halk ile bütünleşmiş bir vizyonun olmamasının kırsal turizmin sürdürülebilir biçimde gelişmesinin önündeki en büyük engeller olduğu savunulmaktadır [8].

Yerel sistemlerle bütünleşmişlik farklı çalışmalarda farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. Briedenhann ve Wickens [4] bütünleşme kavramına farklı açılardan yaklaşmakta ve tanımlarında istihdam edilen yerel halkın yüzdesi, katılımın tipi ve düzeyi, karar alma yetisi, yerel turizm sektöründeki kaynakların sahipliği gibi boyutlar kullanılmaktadır. Öte yandan, tüm yerel paydaş grupları tanımlanmış tek bir çıkar doğrultusunda hareket etmediğinden, farklı paydaş gruplarının turizme katılımı, çıkarlarına, yetkilerine ve ilgi alanlarına göre farklılaştığı öne sürülmektedir [5]. Ayrıca, tüm paydaş gruplarının aynı düzeyde katılımı da mümkün görünmemektedir. Ancak, yerel halkın desteğinin ve katılımının sağlanması kırsal turizmin gelişiminde çok boyulu sürdürülebilirliğin elde edilebilmesi açısından gerekli olduğu konusunda fikir birliği olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, yerel halkın turizme desteğini ve katılımını inceleyen çalışmalar önem kazanmaktadır. Ayrıca, değer yargılarındaki ve yaşam standartlarındaki farklılıklar nedeni ile farklı yörelerde yapılacak çalışmalara da ihtiyaç bulunmaktadır.

Latkova [9] Amerika’da turizm ve ekonomik gelişmişlik açısından farklı düzeylerdeki olan topluluklarda, yerel halkın kendi yörelerinde turizm gelişmesini desteklemelerini etkileyen faktörleri incelemiştir. Bu çalışmada, yerel halkın turizmin pozitif ve negatif etkileri, olası turizm gelişmesine destekleri ve toplumun geleceği konularındaki algıları bağımlı değişkenler olarak araştırılmıştır. Halkın turizm konusundaki bilgisi, yetkileri konusundaki algıları, topluma bağlılığı, turizmden beklenen kişisel kazançlar ve kişisel özellikler de bağımsız değişkenler olarak ele alınmıştır. Sonuçlar, turizmin

ekonomik kalkınma aracı olarak algılandığı durumlarda yerel halkın turizm gelişimine desteğinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca, kişisel kazançlarının yüksek olacağını düşünenlerin turizm gelişimine desteğinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, sosyal değişim teorisi doğrultusunda da paydaş gruplarının turizmin gerçek ve olası sonuçları konusundaki değerlendirmeleri bu grupların turizme karşı tutumlarını etkilediği savunulmaktadır [2]. Bu teoremin beklentilerine göre, eğer bir yörede yaşayanlar turizmden elde edecekleri faydaların katlanmak zorunda oldukları maliyetlerden daha yüksek olacağını düşünüyorlar ise turizmi destekleme ihtimalleri yükselmektedir [5]. Sonuçta, yerel halkın turizmin sonuçları ile ilgili algılarının turizme verecekleri desteği ve katılımlarını etkilediği görülmektedir.

YÖNTEM

Bu çalışmada, yerel halkın turizmin sonuçlarına ilişkin algısı ve turizm faaliyetine katılım eğilimi ile birlikte bu algı ve eğilimi etkileyen unsurlar incelenmektedir. Bu amaçla, turizme katılım skoru ve turizm algı skorları geliştirilmiştir. Kırsal turizme farklı katılım boyutlarını temsil eden yedi değişkenden, her kişi için “Turizme Katılım Skoru” hesaplanmıştır. Her değişken, görüşülen kişinin olumlu görüş bildirmesi durumunda “1”, olumsuz görüş bildirmesi durumunda ise “0” olarak kodlanmıştır, kişi bazında bu yedi değişkenin toplamı alınarak turizme katılım skoru oluşturulmuştur. Ayrıca, kişilerin kırsal turizmin olası etkileri ile ilgili tutum ve algıları, kırsal turizm ile ilgili çeşitli yargılara katılıp, katılmadıkları sorularak ölçülmüştür. Yargı içeren toplam 14 değişken kullanılmıştır. Bunların sekizi ekonomik açıdan, dördü sosyal açıdan, ikisi ise çevre açısından kırsal turizmin sonuçlarını içeren yargılardır. Yargıların kimi olumlu, kimi olumsuz sonuçlar içermektedir. Her değişken, görüşülen kişinin olumlu yargı bildirmesi durumunda “1”, olumsuz görüş veya kararsızlık belirtmesi durumunda ise “0” olarak kodlanmıştır, kişi bazında bu on dört değişkenin toplamı alınarak turizm algı skoru oluşturulmuştur.

Kırsal turizmin gelişimi konusunda daha önce yapılan çalışmaların ortaya koyduğu gibi yerel halkın turizm ile ilgili algısı ve turizme katılma isteği çeşitli unsurlardan etkilenmektedir. Bu çalışmada, görüşülen kişilerin yaşadıkları köyün kent ile sosyal ve ekonomik bütünleşme seviyesinin, kişisel fayda beklentisinin, turizm ile ilgili karar alma yetisinin ve kişisel özelliklerin kırsal turizmin sonuçları ile ilgili algıları ve turizme katılma isteğini nasıl etkilediği incelenmiştir.

Kent ile ekonomik bütünleşme seviyesi: Köyler, şehir merkezine uzaklık ile birlikte kent ile ekonomik ve sosyal entegrasyon kriterlerine üç grupta toplanmıştır. Şehir merkezine ne sıklıkla ve ne amaçla gidildiğine bağlı olarak köyler, şehir ile bütünleşmemiş (uzak), şehir ile kısmen bütünleşmiş (yakınca), şehir ile bütünleşmiş (yakın) kategorilerine ayrılmıştır.

Kişisel fayda beklentisi: Kişilerin, turizm amaçlı kullanabileceği malı ve mülkü bulunması veya turizmde değerlendirilebileceği bir becerisi bulunması kişisel fayda beklentisinin göstergesi olarak kullanılmıştır.

Turizm ile ilgili karar alma yetisi: Kişilerin turizmin gelişmesi için bir önderin, bir liderin gerekli olduğunu düşünmesinin kendi karar alma yetilerinin olmadığını göstergesi olduğu kabul edilmiştir.

Kişisel özellikler: Yaş, cinsiyet, medeni durum ve eğitim seviyesi kişisel özellikler ile ilgili değişkenler olarak kullanılmıştır.

Turizm katılım skorları ile turizm algı skorları arasındaki ilişki korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. Ayrıca, kent ile ekonomik bütünleşme seviyesine, kişisel fayda beklentisine, turizm ile ilgili karar alma yetisine ve kişisel özelliklere göre turizm katılım ve algı skorları arasındaki farklar anova analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir.

Veriler 2011 yılı Nisan ayında Kastamonu’da dört köyde yapılan görüşme ve yüz yüze anket yöntemleri ile toplanmıştır. Sonuçta toplam Arıören (Hacıali), Eymür, Kasaba ve Ümit köylerinden toplam 60 kişi ile görüşülmüştür.

BULGULAR

Katılımcıların tümü “Köyünüzde turizm gelişmesini ister misiniz?” sorusuna olumlu yanıt vermiştir. Ancak görüşmeler sırasında birkaç katılımcı turizmin gelişmesine karşı şartlı yaklaşmış, “bize zarar vermeyecekse” gelişsin demiştir.

Kırsal Turizme Katılma İsteği:

Görüşülen kişilerin çoğu “Köyünüzde turizm gelişirse katılmak ister misiniz?” sorusuna olumlu yanıt vermiştir. Bu doğrudan soru yanı sıra, yerel halkın hangi boyutlarda kırsal turizm faaliyetine katılmayı istedikleri yedi farklı değişken ile incelenmiştir. Görüşülen kişilerden yüzde kaçının bu değişkenleri içeren cümleleri onayladığı aşağıda Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1’de görüldüğü gibi, yerel halkın turizme katılma isteğinin yükümlülüğü veya sorumluluğu daha az boyutlarda daha fazladır. Görüşülen kişiler, en yüksek oranla, göç eden akrabalarından geri dönüp de turizm yatırımı yapacaklara destek vererek turizme katılma eğilimindedir. İlginç bir nokta, bu desteği dışarıdan gelip de köyde turizm yatırımı yapacaklardan esirgemeleridir. Görüşülen kişilerin %87’si geri göç edip turizm yatırımı yapacak akrabalarına destek verme eğiliminde iken, dışarıdan gelip turizm yatırımı yapacaklara destek vermeyi isteyenlerin oranı %65’dir. Görüşülen kişilerin %70 gibi büyük bir oranı verilecek eğitimlere ve planlama çalışmalarına katılmaya isteklidir. Turizm ile ilgili bir işe kendisi yatırım yapmaya istekli olanların oranı diğer katılım boyutlarına göre oldukça düşüktür. Bunun nedeni maddi yetersizliklerdir. Ancak yine de görüşülen kişilerin yarısı civarında bir oran kendi

Tablo 1: Kırsal Turizme Katılma İsteği

	Yüzde
Göç eden akrabalarından geri dönüp turizm yatırımı yapanlara destek vermek isterim	86,7
Köyüme gelecek turistleri kendi günlük faaliyetlerime katmak isterim	73,3
Ücretsiz verilen Kırsal Turizm Eğitim Programına katılmak isterim	71,7
Kırsal turizm geliştirme planlamasına katılmak isterim	70,0
Dışarıdan gelip köyüme turizm yatırımı yapacak olanlara destek vermek isterim	65,0
Köyüme turizm ile ilgili bir işe kendim yatırım yapmak isterim	56,7
Evimi/arazimi turizm amaçlı kullanmak isterim	45,0

yatırım yapmaya istekli görünmektedir. Evini turizm amaçlı kullanmayı isteyenlerin oranı %45’dir. Evini turizm amaçlı kullanıma açmayı istemeyenler, evlerinin özellikle yaz aylarında kentlerde yaşayan akrabalarının tatile gelmesi nedeni ile müsait olmadığını belirtmektedirler. Ayrıca, köyde boş duran evleri olsa bile bunları turizm amaçlı kullanmak için yatırım gerektiğini, ancak bunun genellikle bu evlerin mülkiyetinin çok bölünmüş olduğu için mümkün olamayacağını belirtmişlerdir.

Sonuçta, köy halkı genel olarak turizme olumlu bakmaktadır. Turizm eğitimine açıktır ve planlamaya katılmaya isteklidir. Kendi yatırım yapması konusunda yetersizliklerini öne sürmektedir. Öte yandan, turizm yatırımı yapacak olanlara destek verme eğiliminde olmakla birlikte, dışarıdan gelen yatırımcılardan çok akrabalarından geri dönüp de yatırım yapacak olanlara destek vermeye daha sıcak bakmaktadır. Yaz tatillerine gelen akrabalar ve mülkiyetin bölünmüş olması kendi evlerini turizm amaçlı kullanıma açmaları önünde engel teşkil etmektedir.

Turizme Katılım Skoru: Yukarıda belirtilen kırsal turizme katılım boyutlarını temsil eden yedi değişkenden, her kişi için “Turizme Katılım Skoru” hesaplanmıştır. Her değişken, görüşülen kişinin olumlu görüş bildirmesi durumunda “1”, olumsuz görüş bildirmesi durumunda ise “0” olarak kodlanmıştır, kişi bazında bu yedi değişkenin toplamı alınarak turizme katılım skoru oluşturulmuştur. Bu çalışmaya katılan kişilerin Turizme Katılım Skorlarının ortalaması 3,25’dir. Diğer bir ifade ile görüşülen kişiler, ortalama üç farklı boyutta turizme katılma isteklerini belirtmişlerdir.

Turizmin Etkilerine İlişkin Algı:

Görüşülen kişilerin kırsal turizm ile ilgili tutum ve algıları, kırsal turizm ile ilgili çeşitli yargılara katılıp, katılmadıkları sorularak ölçülmüştür. Bu yargılara “katılıyorum”, “katılmıyorum” veya “kararsızım” diyenlerin oranları aşağıda Tablo 2’de sunulmaktadır.

Yargı içeren toplam 14 değişken kullanılmıştır. Bunların sekizi ekonomik açıdan, dördü sosyal açıdan, ikisi ise çevre açısından kırsal turizmin sonuçlarını içeren yargılardır. Yargıların kimi olumlu, kimi olumsuz sonuçlar içermektedir.

Görüşülen kişilerin kırsal turizmin sonuçları konusundaki yargıları genellikle olumludur. Ekonomik açıdan kırsal turizmin sonuçları ile ilgili algıya bakıldığında, katılımcıların büyük çoğunluğu kırsal turizmin gelişmesinin köyün yolunun, kanalizasyonunun iyileşmesini sağlayacağını, halka ek gelir sağlayacağını, köydeki hayat şartlarının iyileşmesine neden olacağını, köyde iş imkanı yaratacağını düşünmektedirler. Olumsuz etkiler içeren yargılara çoğunluk katılmamakla birlikte, bu yargılarda kararsız olanların oranı göreceli olarak yüksektir. Örneğin, katılımcılar, kırsal turizmin çoğunlukla hayat pahalılığı yaratmayacağını düşünmekle birlikte, bu konuda kararsız olanların oranı %25’dir.

Sosyal sonuçlar açısından ise, katılımcıların büyük çoğunluğu kırsal turizmin yeni insanlarla tanışma olanağı sağlayacağını ve kültürlerini tanıtmak için iyi bir fırsat olacağını düşünmektedirler. Katılımcılar, çoğunlukla (%72) kırsal turizmin kentlere olan göçü azaltabileceğini düşünmekle birlikte bu konuda bu konuda kararsız olanlar hayli çoktur. Kırsal turizmin ahlakı bozması konusunda da katılımcıların çekinceleri bunda olduğu görülmektedir. Görüşülen kişilerin %70i böyle bir sonuç beklememekle birlikte bu konuda da kararsız olanların oranı oldukça yüksektir.

Tablo 2: Kırsal Turizm (KT) Algısı

	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım
	%	%	%
Ekonomik Açıdan			
KT köyüme gelir-kazanç getirir	78,3	8,3	13,3
KT yalnızca yatırımcısına kazanç getirir	23,3	61,7	15,0
KT köyde iş imkanı yaratır	80,0	11,7	8,3
KT köydeki hayat şartlarının iyileşmesine neden olur	83,3	6,7	10,0
KT hayat pahalılığına neden olur.	15,0	60,0	25,0
KT arsa ve ev fiyatlarının artışına sebep olur	78,3	10,0	11,7
KT köyün yolunun, kanalizasyonunun iyileşmesini sağlar	88,3	5,0	6,7
KT yerel halka ek gelir sağlar.	85,0	6,7	8,3
Sosyal Açıdan			
KT sosyal olarak yeni insanlarla tanışma olanağı sağlar.	95,0	3,0	1,7
KT, yerel halkın ahlaki kurallarına aykırı düşer ve ahlaki bozar.	13,3	70,0	16,7
KT kültürümüzü tanıtmak için iyi bir fırsattır.	93,3	1,7	5,0
KT büyük şehre olan göçü azaltabilir	71,7	10,0	18,3
Çevre Açısından			
KT doğal kaynakların zarar görmesine neden olur.	8,3	75,0	16,7
KT çevre kirliliği yaratır	23,3	60,0	16,7

Kırsal turizmin çevresel etkileri konusunda, görüşülen kişiler doğal kaynakların zarar görmesinden çok kırsal turizmin yaratacağı çevre kirliliği üzerinde durmaktadır. Kırsal turizmin çevre kirliliğine neden olmayacağını düşünenlerin oranı %60 iken, doğal kaynaklara zarar vermeyeceğini düşünenlerin oranı %75'dir. Her iki konu da kararsızların oranı %17 gibi yüksek bir orandır.

Sonuç olarak, görüşülen kişilerin kırsal turizmin sonuçları ile ilgili algıları genel olarak olumludur. Ekonomik açıdan, altyapı iyileşmeleri, ek gelir ve iş imkanı kırsal turizmin yaratabileceği sonuçlar olarak görülmektedir. Katılımcıların, kırsal turizmin sonuçları açısından olumsuz beklentileri hayat pahalılığı, ahlakın bozulması, çevre kirliliği ve doğal kaynakların zarar görmesi konuları ile ilgilidir. Ancak bu konularda bile çoğunluğun görüşü olumlu yöndedir.

Turizm Algı Skoru: Yukarıda belirtilen kırsal turizmin sonuçları ile ilgili algıları temsil eden on dört değişkenden, her kişi için "Turizm Algı Skoru" hesaplanmıştır. Değişkenlerin kimi kırsal turizmin sonuçları konusunda olumlu yargı kimi ise olumsuz yargı içermektedir. Her değişken, görüşülen kişinin olumlu yargı bildirmesi durumunda "1", olumsuz görüş veya kararsızlık belirtmesi durumunda ise "0" olarak kodlanmıştır, kişi bazında bu on dört değişkenin toplamı alınarak turizm algı skoru oluşturulmuştur. Bu çalışmaya

Tablo 3: Turizm Algı Skorları

	Ortalama	Std. Sap.	Min.	Maks.
Turizm Algı Skoru -Toplam	10,12	2,43	4	13
Turizm Algı Skoru-Ekonomik	5,47	1,59	1	8
Turizm Algı Skoru-Sosyal	3,30	0,85	1	4
Turizm Algı Skoru-Çevresel	1,35	0,75	0	2

katılan kişilerin Turizm Algı Skorlarının ortalaması 10,12'dir. Ayrıca, aynı yöntemle ekonomik, sosyal ve çevresel açılarından kişi bazında turizm algı skorları da hesaplanmıştır. Görüşülen kişilerin turizm algı skorlarının ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri Tablo 3'de sunulmaktadır.

Turizm Katılım Skoru ile Turizm Algı Skoru Arasındaki İlişki:

Kırsal turizmin sonuçlarına ilişkin kişilerin olumlu algı seviyesini ölçen Turizm Algı Skoru ile kişilerin turizme katılma eğilimlerini ölçen Turizme Katılım Skoru arasındaki ilişki korrelasyon yöntemi ile değerlendirilmiştir. Bu ile skor arasındaki korrelasyon katsayısı 0,575'dir ve bu iki değişken arasındaki ilişki istatistik olarak anlamlıdır (0.000 seviyesinde). Diğer bir ifade ile kişilerin kırsal turizmin sonuçları ile ilgili olumlu görüşleri yükseldikçe turizme daha fazla düzeyde katılmak istemektedirler.

Turizm ile Algı ve Katılım İsteğini Etkileyen Unsurlar:

Kırsal turizmin gelişimi konusunda daha önce yapılan çalışmaların ortaya koyduğu gibi yerel halkın turizm ile ilgili algısı ve turizme katılma isteği çeşitli unsurlardan etkilenmektedir. Bu çalışmada, görüşülen kişilerin yaşadıkları köyün kent ile sosyal ve ekonomik bütünleşme seviyesinin, kişisel fayda beklentisinin, turizm ile ilgili karar alma yetisinin ve kişisel özelliklerin kırsal turizmin sonuçları ile ilgili algıları ve turizme katılma isteğini nasıl etkilediği incelenmiştir.

Köyler, şehir merkezine uzaklık ile birlikte kent ile ekonomik ve sosyal entegrasyon kriterlerine (şehir merkezine ne sıklıkla ve ne amaçla gidildiğine bağlı olarak) üç grupta toplanmıştır. Arıören köyü Uzak (şehir ile bütünleşmemiş), Eymür ve Kasaba köyleri Yakınca (şehir ile kısmen

Tablo 4: Katılımcıların Köylere Göre Dağılımı

	Sayı	Yüzde
Uzak: Arıgören	13	21,7%
Yakınca: Eymür ve Kasaba	22	36,7%
Yakın: Ümit Köy	25	41,7%
	60	100,0%

bütünleşmiş), Ümit köy ise Yakın (şehir ile bütünleşmiş) yöreleri temsil etmektedir. Uzak gruptaki köyde yaşayanlar şehir merkezine nadiren ve çoğunlukla sağlık amaçlı giderken, Yakın gruptaki köydekilerin büyük bir kısmı köye hergün yada hafta 1-2 kez ve çoğunlukla iş amaçlı gitmektedir. Bu çalışmada görüşülen 60 kişinin yaşadıkları köylerin özelliklerine göre dökümü aşağıdaki Tablo 4'de sunulmaktadır.

Görüşülen kişilerin yaşadıkları köyün özelliklerine göre kırsal turizmin sonuçları ile ilgili algılarının ve kırsal turizm faaliyetine katılma isteklerinin farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Köyler itibarı ile görüşülen kişilerin Turizm Algı Skorlarının ve Turizm Katılım Skorlarının ortalamaları ve bu ortalamalar arasında istatistiki olarak anlamlı bir fark olup olmadığını gösteren F-değeri ve bu değer istatistiki anlamlılık seviyesi aşağıda Tablo 5'de sunulmaktadır.

Turizm Algı Skorları kent ile yakınlık arttıkça genel olarak yükselmektedir. Ancak, 3 farklı köy kategorisinde yaşayanların ortalama skorları arasında görülen farklar, sadece kırsal turizmin ekonomik sonuçları açısından algılarda farklılık göstermektedir. Ekonomik Turizm Algı Skoru ortalaması, toplam sekiz değişken üzerinden, Uzak yörede 4,46 iken, Yakınca yörede 5,13; Yakın yörede ise 6,28'dir. Ortalamalar arasındaki fark istatistiki olarak 0,001 seviyesinde anlamlıdır. Toplam Turizm Algı Skorunda

görülen istatistiki anlamlı farklılık, ekonomik algı skorundaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Benzer şekilde, görüşülen kişilerin Turizm Katılım Skorları da yaşadıkları yöreye göre farklılık göstermekle birlikte görülen fark istatistiki olarak anlamlı değildir. Turizm Katılım Skoru, Uzak yörede 3,92; Yakınca yörede 4,55; Yakın yörede 5,20'dir. Sonuç olarak, yaşadığı köylerin şehir ile olan yakınlığı yerel halkın kırsal turizmin sonuçları ile ilgili olumlu algısını etkilemektedir. Özellikle ekonomik sonuçlar ile algıda yöreler arasında fark görülmektedir. Bu sonuçlar, kırsal turizm gelişim sürecinin yörenin kent ile yakınlığına göre farklılık gösterdiğini öne süren çalışmaları destekleyici niteliktedir.

Daha önce yapılan çalışmalarda, turizme açabileceği malı mülkü olan ve böylelikle kırsal turizm faaliyetinden kişisel olarak gelir yaratabilecek olanların turizm ile ilgili algılarının daha yüksek olacağı ve katılma isteklerinin de daha fazla olacağı savunulmaktadır. Bu çalışmada da kırsal turizmden kişisel olarak gelir bekleyenler ile beklemeyenlerin kırsal turizm ile ilgili algıları ve katılma eğilimleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Kişisel olarak gelir bekleyenlerin kırsal turizmin ekonomik açıdan ve çevre açısından sonuçları ile ilgili algıları daha olumlu ve turizm faaliyetine katılma eğilimleri daha yüksektir. Bu skorlarda iki grubun ortalamaları arasında gözlemlenen farklar istatistiki olarak anlamlıdır. Kişisel olarak ekonomik fayda bekleyenler ile beklemeyenlerin turizm algı skorları ile turizm katılım skorları arasında farklar Tablo 6'da sunulmaktadır.

Kırsal turizm yazını, yerel halkın karar alma süreçlerine katılımının ve karar alma süreçleri içerisinde kendini ne kadar etkin gördüğünün kırsal turizmin gelişmesi açısından önemli olduğunu öne sürmektedir. Görüşmelerde, köylerinde turizmin gelişmesi önündeki engeller ve turizmin gelişmesi için gerekli şartlar sorulduğunda yerel halkın bir bölümü köylerinde bir bilen, bir yol gösteren

Tablo 5: Kent ile Ekonomik Bütünleşmeye Göre Katılım ve Algı Skorlarında Farklar

	Uzak (Arıgören) (Ortalama)	Yakınca (Eymür,Kasaba) (Ortalama)	Yakın (Ümit) (Ortalama)	F-Değeri	Anlamlılık
Turizm Algılama Skorları					
Turizm Algı Skoru-Ekonomik	4,46	5,13	6,28	7,822	0,001
Turizm Algı Skoru-Sosyal	3,15	3,23	3,44	0,604	0,550
Turizm Algı Skoru-Çevresel	1,23	1,50	1,28	0,696	0,503
Turizm Algı Skoru -Toplam	8,85	9,86	11,00	3,874	0,026
Turizm Katılım Skoru	3,92	4,55	5,20	1,807	0,178

Tablo 6: Fayda Beklentisine Göre Turizm Algı Skorları ve Katılım Skorundaki Farklar

	Kişisel Fayda Bekleyenler (Ortalama)	Kişisel Fayda Beklemeyenler (Ortalama)	F-Değeri	Anlamlılık
Turizm Algılama Skorları				
Turizm Algı Skoru-Ekonomik	6,04	5,00	6,96	0,01
Turizm Algı Skoru-Sosyal	3,37	3,24	0,33	0,56
Turizm Algı Skoru-Çevresel	1,56	1,18	3,81	0,056
Turizm Algı Skoru -Toplam	10,96	9,42	6,47	0,014
Turizm Katılım Skorları	4,37	2,33	47,83	0,000

Tablo 7: Lider Şartına Göre Turizm Algı Skorları ve Katılım Skorundaki Farklar

	Lider gerekli		F-Değeri	Anlamlılık
	Görenler (Ortalama)	Görmeyenler (Ortalama)		
Turizm Algılama Skorları				
Turizm Algı Skoru-Ekonomik	6,33	5,25	4,74	0,033
Turizm Algı Skoru-Sosyal	3,58	3,23	1,68	0,199
Turizm Algı Skoru-Çevresel	1,33	1,35	0,007	0,933
Turizm Algı Skoru -Toplam	11,25	9,83	3,37	0,071
Turizm Katılım Skorları	5,42	4,50	1,975	0,165

Tablo 8: Cinsiyete göre Turizm Algı Skorları ve Katılım Skorundaki Farklar

	Kadın	Erkek	F-Değeri	Anlamlılık
	(Ortalama)	(Ortalama)		
Turizm Algılama Skorları				
Turizm Algı Skoru-Ekonomik	5,92	5,14	3,64	0,061
Turizm Algı Skoru-Sosyal	3,24	3,34	0,21	0,648
Turizm Algı Skoru-Çevresel	1,36	1,34	0,01	0,932
Turizm Algı Skoru -Toplam	10,52	9,83	1,17	0,282
Turizm Katılım Skoru	5,24	4,29	3,32	0,073

olsa turizmin gelişebileceğini, “öncü” gerektiğini öne sürmüşlerdir. Turizmin gelişmesi için bir önderin, bir liderin gerekli olduğunu düşünenlerin karar alma süreçlerinde yer almaktan çok birilerinin önyak olmasını beklemektedir. Bu doğrultuda, bu grubun hem turizmin sonuçları ile ilgili olumlu algı seviyelerinin hem de katılımlarının daha düşük olması beklenebilir. Köylerinde turizmin gelişebilmesi için lider şartını öne sürenlerle sürmeyenlerin Turizm Algı Skorlarının ve Turizme Katılım Skorlarının ortalamaları arasındaki farklar Tablo 7’de sunulmaktadır.

Sonuçlar, beklenin aksi yönde çıkmaktadır. Turizmin gelişmesi için birilerinin önyak olması gerektiğini düşünenlerin özellikle kırsal turizmin ekonomik sonuçları ile ilgili algıları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek çıkmaktadır. Bu grubun katılım skorlarının ortalaması daha yüksek olmakla birlikte, diğer grup ile arasındaki fark istatistiki olarak anlamlı değildir. Kırsal turizmin gelişmesi için lider veya öncü gerekli görenlerin turizme ilişkin algı ve katılım eğilimlerinin daha yüksek olması kültürel farklılıklardan kaynaklanıyor olabilir.

Demografik özelliklerin de turizme karşı tutum ile birlikte katılım eğilimlerini de etkilediği daha önceki çalışmaların bulguları arasındadır. Bu çalışmada cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim durumu demografik değişkenler olarak

kullanılmıştır. Bu çalışmada, görüşülen kişilerin cinsiyetinin ve yaşının turizm algı skorlarını ve katılım skorlarını etkilediği görülmektedir. Cinsiyete göre turizm algı skorları ve katılım skorundaki farklar Tablo 8’de ve yaş gruplarına göre farklar Tablo 9’da sunulmaktadır.

Görüşülen kişilerin 35’i kadın, 25’i erkektir. Kadınların kırsal turizmin ekonomik sonuçlarına ilişkin olumlu algıları erkeklere göre daha yüksektir. Turizm algılama skorlarının diğer boyutlarında kadınların ve erkeklerin ortalama skorları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra kadınların katılım skorları da istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde erkeklerin ortalama katılım skorundan daha yüksektir. Kadınların köylerinde gelişecek kırsal turizm faaliyetine daha çok boyutta katılmaya istekli oldukları görülmektedir.

Görüşülen kişilerin 11’i 30 yaş altında, 31’i 31-60 yaş kategorisinde, 18’i ise 61 yaşın üzerindedir. Yaş grubunun sosyal açıdan turizm algı skorunu etkilediği görülmektedir. Kırsal turizmin sosyal sonuçları açısından olumlu algı genç yaş grubunda yüksek iken, yaşlı grupta düşüktür. Yaşlı grup kırsal turizmin sosyal sonuçları açısından daha olumsuz bir algıya sahiptir. Turizm katılım skorları açısından yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamakla birlikte, en yüksek katılım skoru ortalaması 31-60 yaş grubuna aittir.

Tablo 9: Yaş Gruplarına göre Turizm Algı Skorları ve Katılım Skorundaki Farklar

	30 yaş	31-60 yaş	61 yaş	F-Değeri	Anlamlılık
	altı (Ortalama)	arası (Ortalama)	Üstü (Ortalama)		
Turizm Algılama Skorları					
Turizm Algı Skoru-Ekonomik	5,00	5,84	5,11	1,825	0,171
Turizm Algı Skoru-Sosyal	3,64	3,42	2,89	3,555	0,035
Turizm Algı Skoru-Çevresel	1,45	1,45	1,11	1,300	0,281
Turizm Algı Skoru -Toplam	10,09	10,71	9,11	2,584	0,084
Turizm Katılım Skoru	3,00	3,61	2,78	2,113	0,130

Diğer demokrafik özellikler açısından turizm algı skorları ve katılım skoru ile ilgili anlamlı bir fark bulunmamıştır.

SONUÇLAR

Kırsal turizmin sürdürülebilirliği ve kırsal kalkınmaya destek olabilmesi için yerel sistemler üzerine inşa edilmesi ve yerel halkın katılımı gerektiği konusunda uluslararası yazında fikir birliği bulunmaktadır. Ancak, yerel halkın katılımının nasıl sağlanacağı ve kırsal turizmin yerel sistemler üzerine nasıl inşa edileceği konusunda sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada, Türkiye'deki birçok diğer yöre gibi kırsal turizm açısından büyük potansiyele sahip ancak kırsal turizmin sınırlı seviyede gelişmiş olduğu Kastamonu köylerinden toplanan veriler ile yerel halkın kırsal turizme katılımını etkileyen unsurlar incelenmiştir. Bu doğrultuda, yerel halkın turizm algı skorları ve turizm katılım skorları oluşturulmuştur. Bulgular, yerel halkın olası bir kırsal turizm faaliyetine katılmaya istekli olduğunu ve turizmin sonuçları ile ilgili algısının genel olarak göstermektedir. Ayrıca, turizmin etkileri ile ilgili algı skorları ile turizm faaliyetine katılım skorları arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile, turizmin olası etkileri konusunda daha olumlu düşünenlerin yörelerinde gelişecek turizm faaliyetine katılım eğilimi de yüksek olmaktadır. Bunun yanı sıra, kent ile ekonomik ve sosyal olarak bütünleşmiş köylerde turizmin ekonomik sonuçlarına ilişkin algıların daha olumlu olduğu görülmektedir. Benzer şekilde turizmin gelişebilmesi için birilerinin önyak olması, bir lider olması gerektiğini düşünenlerin de turizmin ekonomik sonuçlarına ilişkin algı skorları daha yüksektir. Kırsal turizmden kişisel olarak fayda elde edeceğini düşünenlerin hem turizmin sonuçları ile ilgili algılarının hem de katılım eğilimlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca kadınların hem turizmin ekonomik sonuçları ile ilgili algı skorları ve turizm faaliyetlerine katılım eğilimleri daha yüksektir. Bulgular, kırsal turizme yerel halkın katılımını arttırabilmek açısından önemli sonuçlar içermektedir. Kırsal turizm stratejisinin ekonomik ve sosyal açıdan kent ile daha bütünleşmiş alanlara yoğunlaşmasının, turizmin olası etkileri ve yerel halkın elde edeceği kişisel faydalar konusunda halkı bilinçlendirecek çalışmalar içermesinin ve turizm faaliyetinin organize edilmesinde öncülerin, liderlerin oluşturulması ile birlikte kadınların dahil edilmesinin yerel halkın katılımını arttırabileceği görülmektedir. Ancak, çalışmanın sonuçlarının genellemesi için farklı bölgelerde yapılacak çalışmalarla desteklenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

1. Allen, L., Hater, H., Long, P. ve Perdue, R. 1993. Rural residents' attitudes toward recreation and tourism development. *Journal of Travel Research*. 31(4): 27-33.
2. Andereck, K. L. ve Vogt, C. A. 2000. The relationship between residents' attitudes toward tourism and tourism development options. *Journal of Travel Research*. 39: 27-36.
3. Augustyn, M. 1998. National strategies for rural tourism development and sustainability: The Polish experience. *Journal of Sustainable Tourism*. 6 (3): 191-209.
4. Briedenhann, J. ve Wickens, E. 2004. Tourism Routes as a Tool for the Economic Development of Rural Areas: Vibrant Hope or Impossible Dream? *Tourism Management*. 25: 71-79.

5. Bryd, E.T., Bosley, H. E. ve Dronberger, M.G. 2009. Comparison of stakeholder perceptions of tourism impacts in rural Eastern North Carolina. *Tourism Management*. 30 (5): 693-703.
6. Cawley, M., & Gillmor, D.A. 2008. Integrated rural tourism: concepts and practice. *Annals of Tourism Research*. 35 (2): 316-337.
7. Davis, J. S. ve Morais, D. P. 2004. Factions and enclaves: small towns and socially unsustainable tourism development. *Journal of Travel Research*. 43: 3-10.
8. Ioannides, D. 1995. A flawed implementation of sustainable tourism: the experience of Akamas, Cyprus. *Tourism Management*. 16(8): 583-592.
9. Latkova, Pavlina 2008 . An examination of factors predicting residents' support for tourism development, Michigan State Üniversitesi, Doktora Tezi.
10. McGehee, N. G., & Andereck, K. L. 2004. Factors predicting rural residents' support of tourism. *Journal of Travel Research*. 43: 131-140.
11. Reeder, R. J. ve Brown, D. M. 2005. Recreation, tourism, and rural wellbeing, United States Department of Agriculture Economic Research Report Number 7. <http://www.ers.usda.gov/publications/err7/err7.pdf>
12. Saxena, G. ve Ilbery, B. 2008. Integrated Rural Tourism: A Border Case Study. *Annals of Tourism Research*. 35 (1): 233-254.
13. Soykan, F. 2003. Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi için Önemi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 12: 1-12.
14. Wilson, S., Fesenmaier, D.R., Fesenmaier, J., and Van Es, J.C. 2001. Factors for success in rural tourism development. *Journal of Travel Research*. 40: 132-138.